

Інноваційно-інвестиційні аспекти розвитку підприємства

Ключові слова: інноваційна діяльність, інвестиція, джерела фінансування, економічне зростання

Поняття "інновація" інтерпретується переважною більшістю авторів з трьох позицій: інновація як зміни, інновація як процес та інновація як результат.

У Законі України "Про інноваційну діяльність" інновації трактуються як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери[1]. Інвестиційні процеси та інноваційні процеси мають безпосередній зв'язок.

Інвестиції в основний капітал виконують у країні перш за все реноваційну (відтворювальну) функцію. Проте інвестиції мають виконувати й інноваційну функцію — оновлення основних фондів і технологічних процесів завдяки капітальним вкладенням у нове чи значно вдосконалене обладнання, устаткування, виробничі комплекси, а також у придбання прогресивних технологій, патентів, ліцензій тощо.

Побудова інноваційної моделі економіки в Україні та інтеграція її в європейський економічний простір потребує значного прискорення темпів інноваційної діяльності, посилення впливу інновацій на її економічне зростання. До 65-80% економічного зростання забезпечується інноваційним чинником у розвинених країнах світу.

Зараз Україна стоїть перед необхідністю глибокої корекції економіки, мета якої не просто економічний розвиток, а набуття нею інноваційної природи як основи стійкого економічного прогресу. Одним із шляхів досягнення цієї мети є розробка та впровадження системи заходів на макро та мікро рівні, що спрямовані на пошук фінансових ресурсів, що здатні забезпечити плани інноваційного розвитку економіки та активізувати інноваційну компоненту інвестиційної діяльності підприємств.

В Україні проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку досліджували О.Андросова, А. Гальчицький, В. Геєць, В.Гриньова, В.Гусєв, А. Даниленко, С. Ілляшенко, М.Крупка, Т.Б. Кублікова, Н.Момот, І.Павленко, М.Пашута, Л.Федулова, А.Череп та багато інших науковців.

Метою статті є оцінка стану інноваційного виробництва та проблем розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств України.

В Україні сформована певна інституційна база для залучення та освоєння інвестицій, яка в цілому забезпечує позитивну динаміку інвестиційних процесів. Основними елементами інвестиційної інфраструктури, зокрема, є 179 банків, 1206 інвестиційних фондів, з яких 70% – венчурні, 2018 небанківських фінансових установ (страхових компаній, кредитних спілок, лізингових компаній) тощо. За даними Державного комітету статистики України, за 1-3 квартали 2011 року в Україні було освоєно 143,2 млрд. грн. капітальних інвестицій, з яких 81,9% – це інвестиції в основний капітал. Обсяги інвестицій у основний капітал за 1-3 квартал 2011 рік зросли проти аналогічного періоду 2010 року на 0,7% [2].

Однак, слід зазначити, статистичні дані відображають зниження інноваційної активності підприємств, що не корелює з динамікою інвестиційних процесів, це свідчить про слабку інноваційну спрямованість

інвестицій.

Підсумки інноваційної діяльності корпоративного сектору протягом 2000-2011 рр. дають підстави зробити висновки стосовно стагнації в інноваційній сфері, закріплення технологічного відставання України від розвинених держав світу. Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна у 2010-2011 р. за фактором інновативності посіла 63 місце зі 139 можливих, а за технологічною готовністю – 83-е[3]. Відповідно до індексу глобальної конкурентоспроможності економік 2010-2011 (World Economic Forum), який враховує якість інституцій, інфраструктуру, макроекономічну стабільність, освіту, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, інноваційний потенціал Україна займає за результатами рейтингу 89 позицію з 139. Крім того потрібно зазначити, що рейтинг постійно знижується, так у 2006 р. Україна знаходилася на 69 позиції з 125[2,3].

Справедливо підкреслює Кублікова Т.Б.: «для того, щоб забезпечувалась передбачуваність середовища, необхідно окреслити економічну модель розвитку, при цьому повинна забезпечуватись правова захищеність, врахування об'єктивних інтересів основних сторін з приводу вироблення та прийняття державних рішень, які стосуються інвестиційного клімату» [10].

В Україні з кожним роком скорочується кількість інноваційно активних підприємств (див.табл. 1). Для порівняння відмітимо, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія — 26% та Греція — 29%, тобто більш ніж в 1,5 рази вищі, ніж в Україні. А у порівнянні з країнами — лідерами у цій галузі, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), розрив становить у 3-4 рази .

**Динаміка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості
промислових підприємств України, % [2, 7]**

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Питома вага, %	18	16,5	18	15,1	12,3	11	9,9	14,2	13	12,8	13,8

За даними Держкомстату України, у 2010 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1462 підприємства, або 13,8 % загальної кількості промислових підприємств (у 2009 році – 1411 або 12,8 %), що свідчить про поступове пожвавлення інноваційної діяльності у посткризовий період, проте досягнути принаймні докризових показників не вдалось (у 2007 році – 14,2). Ці підприємства впроваджували інноваційну продукцію, нову як для ринку, так і для самого підприємства. Найбільша кількість інноваційно-активних підприємств у промисловості у 2009 році, розташована в м. Київ – 136 (9,63%), Харківській – 135 (9,57%), Львівській – 106 (7,51%) та Івано-Франківській – 94 (6,66%), Донецькій – 80 (5,67%) областях [7]. Використовуючи метод ABC аналізу, можна дійти висновку, що більш ніж 50% підприємств, що впроваджували інновації розміщені на території восьми регіональних суб'єктів господарської діяльності України з 27 існуючих. Ще 30% підприємств, належать до 10 областей України. Можна казати, про деякий моноцентризм, що характеризує інноваційну складову промислового виробництва в Україні.

Доцільно провести аналіз інноваційної діяльності у розрізі технологічних укладів. Структурні аспекти розвитку промисловості країни в контексті концепції техніко-економічних укладів можна проаналізувати через виділення відповідних галузей промисловості.

Україна намагається йти інноваційним шляхом розвитку продуктивних сил, свідченням цього є нормативні документи, ряд програм і задекларованих стратегій, прийнятих на державному рівні [4,6]. Так ще у 2003 р. був прийнятий Закон «Про пріоритетні напрямки інноваційної

діяльності в Україні», де визначалися стратегічні напрями та середньострокові пріоритети в інноваційному розвитку[4]. Положення Закону за різних причин не були виконані, у 2009 р. Закон визнано неконституційним.

До пріоритетних напрямів, що визнані світовою наукою та підприємництвом як найбільш актуальні та ефективні, належать: ресурсозберігаючі технології; інформаційні технології; біотехнології; авіаційні та космічні технології; нанотехнології [6].

Галузевий аналіз створення передових виробничих технологій промисловими підприємствами у 2010 р. показав домінуючу роль підприємств машинобудування (рівень активності створення передових технологій складав 8,3 %), металургії (5,8 %), хімічного та нафтохімічного виробництва (4,0 %), харчової промисловості (3,7 %). Ці галузі відносяться до третього та четвертого технологічних укладів. У галузях, в яких зосереджено високотехнологічні виробництва, рівень активності промислових підприємств щодо створення передових виробничих технологій становив 5,3 %. [7]

З цього можна зробити висновки, що Україна стикається з ризиком уповільненого системного інноваційного процесу. Цей ризик виявляється у зв'язуванні традиційною економікою ресурсів, необхідних для побудови вищих технологічних укладів. Особливістю капіталу традиційної економіки нижчих технологічних укладів є зниження граничної віддачі ресурсів. Затягування розгортання інноваційного процесу призводить до поглинання вільного капіталу та створення дефіциту фінансових ресурсів. Оскільки зростання прибутковості можливе лише на основі інновацій, виникає порочне коло: інновацію не можливо створити тому, що не вистачає коштів [6]. Сьогодні переважно галузі нижчих технологічних укладів отримують державну підтримку, обсяг якої складає до 70% бюджетних коштів, на які, як правило, поширюються податкові пільги та

преференції. Проте, на нашу думку, держава повинна підтримувати діяльність підприємств, що входять до вищих технологічних укладів, за рахунок тих підприємств, що належать до нижчих рівнів укладів.

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Стан та динаміка джерел фінансування інноваційної діяльності (за даними [2])

Джерела фінансування	2007 р.		2008 р.		2009 р.		2010 р.	
	Питома вага, %	Річний темп приросту, %	Питома вага, %	Річний темп приросту, %	Питома вага, %	Річний темп приросту, %	Питома вага, %	Річний темп приросту, %
1. Держбюджет та місцеві бюджети	1,4	18	2,9	132	1,7	-62	1,1	-31,5
2. Власні кошти	73,7	53	60,6	-9	65	-29	59,4	-7,6
3. Кошти вітчизняних інвесторів	0,2	6	1,4	547	0,4	-82		
4. Кошти іноземних інвесторів	3	80	1,0	-64	19	1211	30	59,4
5. Інші джерела	21,7	282	34,1	74	13,9	-73	9,5	-32,3
Разом	100	76	100	11	100	66	100	1,2

Дані табл. 2. свідчать, що в 2007-2010 р.р. зберігалася тенденція фінансування інноваційної діяльності переважно за рахунок власних коштів, які складають у структурі джерел фінансових ресурсів найбільшу частину. Аналіз стану та динаміки джерел фінансування інноваційної діяльності пропонується проводити за допомогою матриці, що побудована в координатах питомої ваги та річного темпу приросту, яка відображена на рисунку в системі напівлогарифмічних координат (див. рис.1). Матриця поділена на чотири квадранти: перший квадрант відповідає джерелам, що характеризуються питомою вагою нижче середньої та позитивними темпами приросту; другий квадрант відповідає джерелам з питомою вагою нижче середньої та від'ємним темпом приросту; третій квадрат – джерела, що мають значну питому вагу та від'ємні темпи приросту; четвертий квадрант – джерела з високою питомою вагою та позитивними темпами росту.

Кредитні ресурси, що входять до складу інших джерел складають біля 20%, у зв'язку з чим, дуже суттєвим стає складність доступності кредитних ресурсів.

Для стабільного економічного зростання загальні річні інвестиції мають бути на рівні 25% від обсягу ВВП, що можна вважати пороговим значенням інвестиційної безпеки. Інноваційній безпеці загрожує недостатність фінансування науково-технічних робіт (НТР), що викликає похідні явища: вплив з наукової сфери висококваліфікованих фахівців,

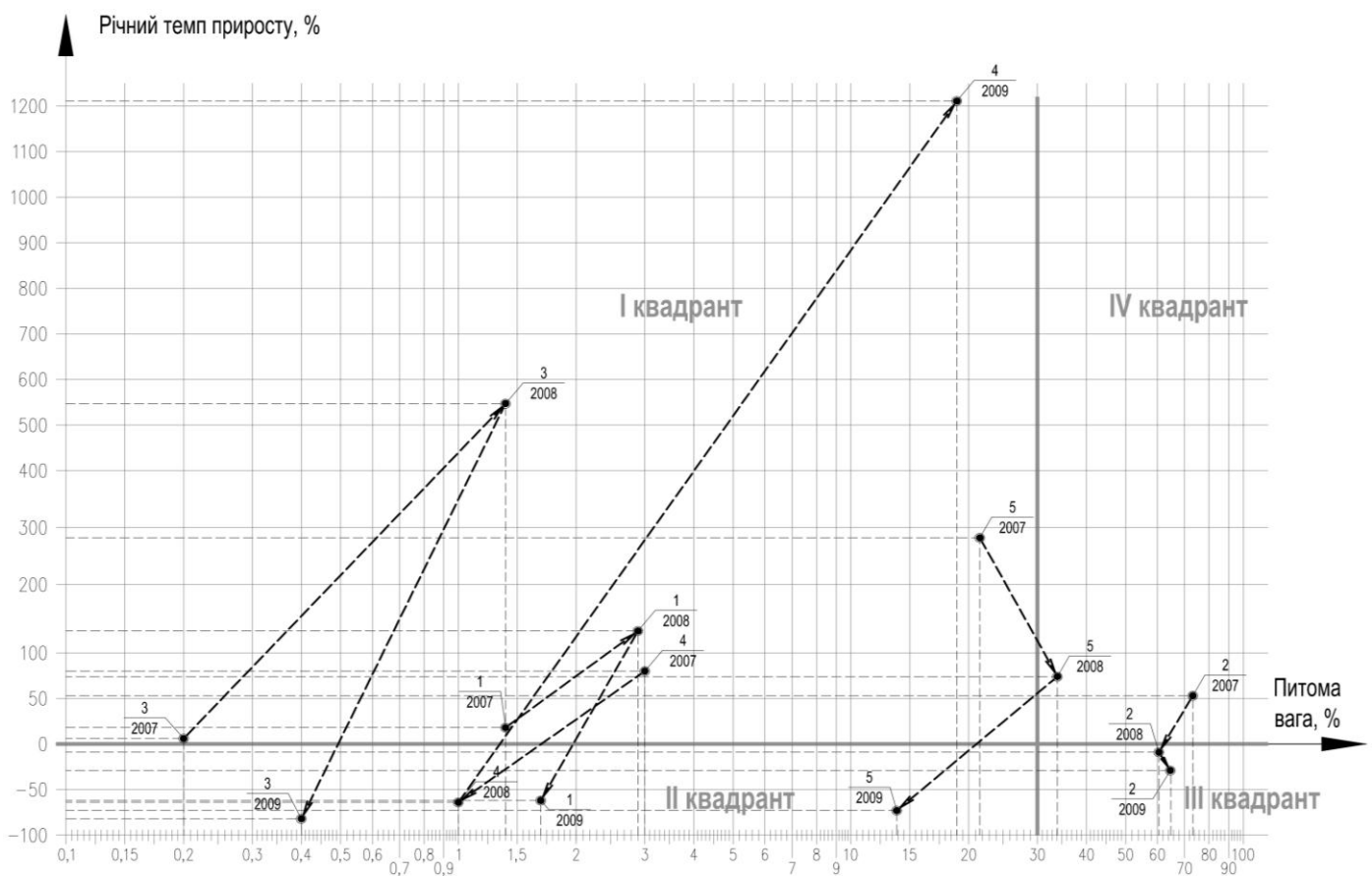

Рис.1 – Матриця оцінки стану та динаміки джерел фінансування інноваційної діяльності

недостатній рівень розвитку інфраструктури науково-технічної діяльності та ін. Витрати па НТР обчислюють у відсотках як відношення обсягу фінансування НТР з усіх джерел до обсягу ВВП. Досвід показує, що оптимальним для України порогом значення показника витрат на науково-

технічну діяльність має бути не меншим 1,7%. Однак фактичне значення цього показника в Україні в 2010 р. становить 0,34% [7].

Державна політика забезпечення інноваційного процесу має бути спрямованою на формування необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, їх цільове використання, створення умов для порівняно невисокої капіталомісткості інноваційного прориву (розвитку конкурентоспроможних наукоємних виробництв, які не потребують великих фінансових витрат). У 2010 р. започаткована практика державної підтримки реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки через механізм здешевлення кредитів шляхом проведення конкурсів проектів Державною інвестиційною компанією [8]. Потребує активізації діяльність Державної інноваційної фінансово-кредитної установи (ДІФКУ). Метою її є здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку національної економіки. Інноваційна політика повинна передбачати прозору схему фінансування інноваційних проектів. Такий стратегічний підхід допоможе контролювати витрачання бюджетних грошей, координувати інноваційний процес у всій країні й забезпечувати системну підтримку його розвитку.

Фахівці вважають, що має використовуватись широкий набір прямих і непрямих методів державної підтримки інноваційної активності підприємств і бізнесу відповідно до світової практики. Система інноваційних податкових пільг має бути спрямована не тільки на підтримку безпосередньо впровадження інновації, а й на створення додаткових мотивів у суб'єктів інноваційної діяльності, спрямованих на стимулювання фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок [9]. Непряме стимулювання, що ґрунтується на наданні різних видів податкових пільг, вимагає значно

менших бюджетних витрат і дозволяє охопити набагато більшу кількість інноваційних суб'єктів. Серед них найбільш ефективними є: 1) Звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів на певний період часу (так звані «податкові канікули»). 2) Застосування знижених ставок оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інноваційного проекту. 3) Зменшення бази оподаткування на суму інноваційних витрат. 4) Зменшення податкових зобов'язань податку на прибуток (податковий кредит). 5) Зниження ставок податку на прибуток інноваційних підприємств та організацій, які виконують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи інноваційного характеру.

Таким чином, пріоритетними завданнями впровадження економічного механізму, що спрямований на пошук фінансових ресурсів, що здатні забезпечити плани інноваційного розвитку економіки та активізувати інноваційну компоненту інвестиційної діяльності підприємств можна вважати такі: 1) Розробку і запровадження механізму надання пільг промисловим підприємствам, що впроваджують і реалізують інноваційну продукцію. 2) Державна політика забезпечення інноваційного процесу має бути спрямованою на формування необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, їх цільове використання; 3) Поширення практики надання інноваційним підприємствам середньострокових кредитів зі знижкою кредитної ставки; 4) Активізація діяльності ДІФКУ.

Література:

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 18.09.1991 р. №1560
2. Офіційний сайт Державного Комітету Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>
3. The Global Competitiveness Report 2010-2011//www.weforum.org
4. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності

в Україні» № 433 – IV від 16.01.2003 р.

5. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи Розпорядження КМУ № 680-р від 17 червня 2009 р.

6. Саботюк В.В., Рибицький В.Б. Аналіз та прогноз інноваційно-інвестиційної діяльності // Інвестиції та інноваційний розвиток.-2009.-№ 1- С. 19-28.

7. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України/ <http://www.niss.gov.ua>

8. Постанова КМУ № 476 від 16.06.2010 р. «Порядок використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки, у тому числі через механізм здешевлення кредитів»

9. Іванов Ю.Б., Єськов О.Л. Сучасне оподаткування : мотиваційний аспект: Монографія. –Х: ВД «ІНЖЕК»,2007.-328с.

10. Кублікова Т.Б. Ключевые факторы привлечения прямых иностранных инвестиций в Украину / Т.Б. Кублікова // *Oeconomia, Aetarium, Jus* Актуальная тема – 2012. – № 4–5 (05–06) август-октябрь – С. 91-94.

Резюме

Розглянуто проблеми впровадження економічного механізму, що спрямований на пошук фінансових ресурсів для забезпечення планів інноваційного розвитку економіки та активізування інноваційної компоненти інвестиційної діяльності підприємств. Запропонована модель стану та динаміки джерел фінансування інноваційної діяльності.

Рассмотрены проблемы внедрения экономического механизма, который направлен на поиск финансовых ресурсов для обеспечения

планов инновационного развития экономики и активизацию инновационной компоненты инвестиционной деятельности предприятий. Предложена модель состояния и динамики источников финансирования инновационной деятельности.

The problems of introduction of the economic mechanism, which is directed on the search of financial resources that are able to finance the plans of innovative development of the economy and to activate the innovative component of the investment activity of enterprises were considered. The model of the state and the dynamics of the financial sources of the innovative activities was proposed.